

Clinton Rossiter'in anayasal diktatörlük düşüncesi üzerine

Samet
Özdemir

Clinton Rossiter'in anayasal diktatörlük düşüncesi üzerine

Samet Özdemir

Clinton Rossiter, 18 Eylül 1917'de Philadelphia'da doğmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Amerikan ordusuna katılmış ve Pasifik Cephesi'ndeki USS Alabama savaş gemisinde topçu subaylığı yapmıştır. Savaşın ardından kısa bir süre Michigan Üniversitesinde dersler vermiş ve daha sonra Cornell Üniversitesine geçmiştir. Burada sekiz yıllık süre içerisinde profesörlüğe yükselmiştir. 1970'te New York'taki evinde ölü bulunmuştur. Oğlu babasının yıllardır depresyonla mücadele ettiğini ve bu sebeple çokça uyku hapi aldığını bildirmiştir. Bu nedenle ölüm sebebinin intihar olduğu düşünülmektedir.

Rossiter 52 yıllık hayatında pek çok önemli eser kaleme almıştır. 1950'li yıllarda Ford Vakfı tarafından finanse edilen "Cumhuriyet Fonu"nun yayınlamış olduğu "Amerikan Yaşamında Komünizm" adlı eserin editörlüğünü yapmıştır. Bir diğer eseri, 1787: Büyük Kongre kitabı, Amerika'da Kongre'nin kuruluşunu ve Amerikan anayasasının hazırlanmasını en iyi anlatan kitaplardan biri olarak vasıflandırılmaktadır. Bununla birlikte, "Amerikan Başkanlığı", "Amerika'da Muhafazakarlık", "Amerika'da Siyasi Partiler ve Politika" adlı eserleri bulunmaktadır. "Cumhuriyetin Tohum Dönemi" adlı kitabıyla hem Bancroft Ödülü'nü hem de Woodrow Wilson Vakfı Ödülü'nü kazanmıştır.

Çalışmamıza konu ettiğimiz "Anayasal Diktatörlük: Modern Demokrasilerde Kriz Hükümetleri" adlı kitabı esasen 1942'de Princeton Üniversitesi'ne sunmuş olduğu doktora tezidir. Bu kitap ilk baskısını 1948 yılında yapmıştır. 1963'te yeni bir ön sözle tekrar basılsa da esasen yaklaşık kırk yıl sonra, 11 Eylül saldırısından sonra, yeniden gündeme gelmiş ve tekrar basılmıştır. Rossiter, bu kitabında anayasal demokrasilerin başa çıkmakla zorlanacakları bir olağanüstü kriz hâlinde hem anayasaya tabi olacakları hem de kanunla öngörülmüş bir zaman sınırlamasına tabi olacakları bir düzen fikrini işlemektedir. Bu düzenin örneği için de Roma diktatörlüğünü işaret etmektedir.

William J. Quirk, kitabın giriş yazısına bir soruyla başlamaktadır: Terörizmle savaşırken nasıl yönetilmeliyiz? Kendisi bu sorunun hemen akabinde cevabı da veriyor: Şüphesiz eski zamanlarda olduğu gibi değil. Esasen Rossiter'in kitabını İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında yazmış olduğu düşünülürse kitabın böyle bir maksat için yazılmış olduğu söylenebilir. Yine aynı dönemlere tekabül eden Carl Schmitt'i de bu noktada hatırlamakta fayda vardır. Schmitt de bu olağanüstü durum kavramı ile ilgili "dert"lerini "Siyasi İlahiyat" kitabında ele almış, hatta olağanüstü durumu iktidara bağlayarak "İktidar, olağanüstü hâle karar verebilendir." demiştir. Rossiter'in de benzer kaygılarla bu olağanın dışında gelişen ve modern demokrasinin mevcut şekliyle başa çıkamayacağı ya da başa çıkmakta zorlanacağı kriz hâliyle mücadele edebilmek için bir kavramsallaştırma çabasına giriştiğini söylemek mümkündür.

Rossiter, kitabına Abraham Lincoln'ün bir sorusuyla başlamaktadır. Lincoln, cumhuriyetle idare edilen ülkelerdeki bir marazdan bahsetmekte ve şöyle sormaktadır: "Bir hükümet, halkının özgürlüklerini ihlal edecek kadar güçlü mü olmalıdır yoksa ancak kendi varlığını sürdürebilecek kadar zayıf mı olmalıdır?" Lincoln bu soruyu 1861'de sormuştur. Rossiter, eğer Lincoln 1942'de yaşasaydı sorusunu şöyle sorardı demektedir: "Bir demokrasi, topyekûn bir harpte başarılı bir şekilde savaşabilir ve savaş bittiğinde hâlâ demokrasi olarak kalabilir mi?" Rossiter bu demokratik dilemmayı irdelemek için bu kitabı yazdığını söylüyor ve 1919 ile 1933 yılları arasında dünyadaki dört büyük demokratik düzeni, Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Fransa ve Almanya Cumhuriyetini ele alarak buralardaki uygulamaları inceliyor.

Söz gelimi Amerika’da İkinci Dünya Savaşı sırasında acı bir hayatta kalma mücadelesinin başarıyla sürdürülmesi için barış zamanında anayasaya aykırı, demokratik olmayan ve düpedüz diktatörlük olarak görülebilecek uygulamalara sürekli başvurulmuştur. Rossiter’e göre, Amerikan halkı bu uygulamaları olumlu görmüş ve desteklemiştir. Burada, diyor Rossiter, normal bir vatandaşın farkına varamayacağı şey, teorik olarak Amerikan hükümetinin anayasal diktatörlük ilkesini uyguladığıdır.

“Diktatörlük” kelimesi Mr. Webster’in sözlüğünde, “bir hükümette özellikle cumhuriyette, mutlak bir yetki kullanmak üzere atanan veya bu yetkiyi kullanan kişi” olarak tanımlanmıştır. Rossiter’in “orijinal diktatörlük” dediği Roma Cumhuriyeti’ndeki diktatörlük, devleti ciddi bir acil durumda, kriz hâlinde veya olağanüstü, olağandışı bir durumda yönetecek, normal zamanları ve eski hükümet düzenini geri getirecek ve bunu başarır başarmaz da almış olduğu gücü yeni idarecilere geri verecek, güvenilir bir adama yasal olarak mutlak bir güç ve yetki verilmesini kapsamaktadır.

Anayasal diktatörlük kavramının temel mantığı şudur: Demokratik anayasal devlet düzeni, normal ve barışçıl koşullar altında işlev görmek üzere tasarlanmıştır. Bu sebeple çoğu zaman büyük ulusal krizlerin varlığı durumunda yetersizdir. Rossiter, bu noktada iki alıntı yapmaktadır: “Demokrasi barışın çocuğudur ve annesinden ayrı yaşayamaz.” “Savaş, demokrasinin içerdiği her şeyin zıddıdır. Savaş demokratik değildir ve olamaz.” Bu alıntılarla demokrasinin varlığının bir barış düzenine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Herhangi bir kriz döneminde demokratik hükümetin geçirmesi gereken birtakım değişiklikler bulunmaktadır. Demokratik hükümet, mevcut tehlikeyi aşmak ve normal düzeni geri getirebilmek için daha güçlü bir karaktere sahip olmalıdır. Bu durum halkın daha az hakka sahip olması manasına gelir. Bunun en somut örneklerinden olan İkinci Dünya Savaşı, bize iktidar ile hürriyet arasındaki ebedi anlaşmazlıkta, kriz zamanlarının daha fazla iktidar ve daha az hürriyet anlamına geldiğini göstermiştir.

Rossiter, demokratik düzeni tehdit edecek üç temel kriz türünü de saymaktadır. Bunlardan ilki, savaştır. Özellikle düşman işgalinden kurtulmak için yapılan bir savaş. Bu durumda sosyal düzen, bir savaş makinesine dönüştürülmeli ve düşmanın beceri ve etkinliği alt edilmelidir. İkinci kriz hâli, anayasal hükümetin otoritesine ve kanunların uygulanmasına karşı şiddetli bir ayaklanma, hükümetin yasadışı şekilde ele geçirilmesi ve hatta yok edilmesi maksadıyla hareket edilen isyandır. Üçüncü kriz hâli, ekonomik bunalımdır. Özellikle 1930’lu yılların başında dünyanın bütün ülkelerini etkileyen ekonomik kriz, birçok demokratik düzende, diktatörlük niteliğinde uygulamalara sebebiyet vermiştir. Krizler, şüphesiz bu örneklerle sınırlı değildir. Daha birçok olağandışı durum neticesinde diktatörlük sayılabilecek adımların atıldığı görülmüştür. Çünkü genel olarak bakıldığında, savaşlar, tartışan toplumlarla kazanılmaz, isyanlar yargı kararlarıyla bastırılmaz, on iki milyon işsiz vatandaşın yeniden istihdamı, serbest piyasa ilkelerine titizlikle uymakla sağlanmaz ve doğanın getirdiği zorluklar, doğanın akışına bırakmakla hafifletilemez.

Peki bu yeni diktatörlük düzeninin amacı ne olmalıdır? Clinton Rossiter’e göre, bu güçlü hükümetin devletin bağımsızlığını korumaktan, mevcut anayasal düzeni sürdürmekten, halkın siyasi ve sosyal özgürlüklerini savunmaktan başka herhangi bir amacı olamaz. Bununla birlikte tabii bir amaçtan daha bahsedilebilir: Krizi sona erdirmek ve normal zamanları geri getirmek. Bahsedilen diktatörlük idaresi bu amaç için gerekli olmadıkça hiçbir güç üstlenmez ve hiçbir hakkı kısıtlamaz. Bu amaca ulaştıktan sonra bir dakika dahi zaman harcamaz. Kısacası, anayasal diktatörlüğün amacı, status quo ante bellum’un (savaş öncesi durumun) tamamıyla geri getirilmesidir. Dolayısıyla anayasal diktatörlüğün varlığının tek nedeni ciddi bir krizdir, amacı bu krizi ortadan kaldırmaktır. Kriz gittiğinde o da gider, gitmelidir. Rossiter bu konuda diyor ki: Lincoln ile Stalin, Churchill ile Hitler arasındaki ayırım açık olmalıdır.

Son olarak Rossiter, yapmış olduğu çalışmanın ağır ve keskin eleştirilere açık olduğunu ifade

etmektedir. Anayasal diktatörlük kavramının iyi bir şey olmadığını ve ancak bir zorunluluktan doğacağını belirtmektedir. Bu noktada Joseph Bartelemy'nin şu sözünü paylaşmaktadır: "Hukuk devlet için yapılır, devlet hukuk için değil. Eğer koşullar ikisinden biri arasında seçim yapmayı gerektiriyorsa, hukuk devlete feda edilmelidir. Salus populi suprema lex esto (Halkın güvenliği en yüksek yasadır)." Bu alıntının ardından Josep Kohler'in "Not kennt kein Gebot" teorisinden bahseder. Yani "Zorunluluk kanun tanımaz."

"Yine de..." der Rossiter, "diktatörlük anayasa gibi popüler bir sıfatla yumuşatılsa da iğrenç bir kelimedir." Webster'in tanımına rağmen, Hitler ve Mussolini'den yeni kurtulmuş halklar, bir idare onları krizden kurtarsa ve özgürlüklerini korusa da bu idareye diktatörlük izafe edilmesine oldukça kızacaklardır. Rossiter, anayasal diktatörlük düzeninin kriz hâlinde yapmış olduğu anormal düzenlemeleri normal zamanlarda da geçerli kılmayacağına dair bir garantinin olmadığını eğer böyle bir izlenim yarattıysa bunun yanlış olduğunu ifade etmektedir. Çünkü böyle bir garanti yoktur.

Esasen anayasal diktatörlük politik ve sosyal bir dinamittir. Hiçbir demokrasi, kalıcı ve olumsuz değişiklikler yaşamadan bir diktatörlük döneminden geçmemiştir. Çoğu zaman anayasal diktatörlük düzeni, savunmak için kurulduğu düzene karşı dönmüştür. Fakat yine de özellikle 20. yüzyılda öneminin zirvesine ulaşmıştır. Ve bu çağda da insanlar tıpkı Roma'da olduğu gibi, özgürlüklerini sonsuza dek korumak için bir süreliğine onlardan vazgeçmeye isteklidirler.